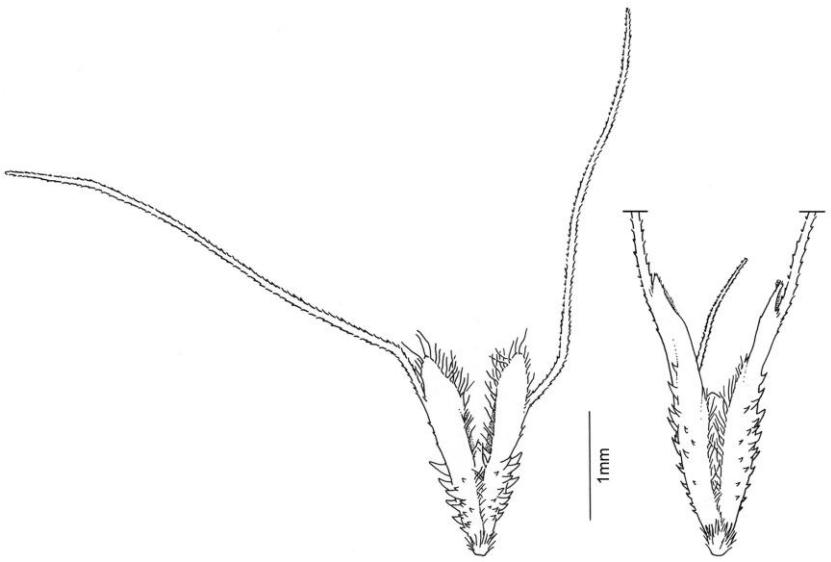
Polypogon maritimus, een miskende neofyt in België

Filip VERLOOVE* (Meise), Dirk DE BEER (Antwerpen), Bart VAN DE VIJVER (Meise) en Walter SUYS (Hove)
* [filip.verloove@br.fgov.be]

Polypogon monspeliensis (L.) Desf. is een oorspronkelijk mediterrane en Zuidwest-Europese soort, die als occasionele wol- en graanadventief minstens sedert de eerste helft van de negentiende eeuw in België wordt waargenomen (Verloove 2006b). Vanaf het begin van de jaren 1970 wordt *P. monspeliensis* ook aangetroffen op zwak zilte zandopspuitingen, vooral in het Antwerpse havenuitbreidingsgebied, waardoor de plant daar als ingeburgerd kan beschouwd worden (Verloove 2002, 2006a). Ook in Nederland is ze onder gelijkaardige omstandigheden waargenomen (van der Meijden 2005).

Verloove (2002) wees er reeds op dat in 1999 in Lillo – eveneens in de haven van Antwerpen – de nauw verwante soort *Polypogon maritimus* Willd. was opgedoken. In 2001 werd ze echter niet meer waargenomen en er werd dan ook aangenomen dat ze er verdwenen was. In 2006 werd *P. maritimus* opnieuw gevonden ten noorden van Antwerpen: de soort werd herontdekt in Lillo en werd bovendien ook gesignaleerd op Antwerpen-Linkeroever, in de nabijheid van een gekende groeiplaats van *P. monspeliensis*. Daarnaast werden in 2007 en 2008 nieuwe groeiplaatsen van *P. maritimus* ontdekt, zowel in het Antwerpse havengebied als in Hene-

Figuur 1. Een aartje van Polypogon maritimus *(links) en van* P. monspeliensis *(rechts; alleen het onderste gedeelte van de lange naalden van de kelkkafjes is weergegeven). Tekening Sven Bellanger (BR).*

gouwen. De beide *Polypogon*-soorten komen in België bijgevolg al geruime tijd samen voor en werden tot op heden mogelijk verward. Dit is voor ons voldoende reden om er de aandacht op te vestigen.

Polypogon maritimus werd op 26 juli en 2 augustus 1999 voor het eerst ontdekt langs de rand van een droogvallende plas in de Potpolder van Lillo (rechter Scheldeoever; IFBL B4.54.21-22). Volgens de vinders kwam de soort er 'lokaal frekwent' voor (collecties van K. Symons, J. Slembrouck en N. Wysmantel in BR; sub *P. monspeliensis*). Op 30 juli 2006 werd *P. maritimus* op exact dezelfde locatie opnieuw ingezameld (WS); de plant werd als dusdanig herkend door I. Hoste (Nationale Plantentuin, Meise). *Polypogon maritimus* komt over een afstand van ongeveer 50 meter abundant voor in een smalle strook aan de rand van een droogvallende plas. De voornaamste begeleidende soorten zijn pioniers van vochtige, vaak iets zilte milieus: *Blackstonia perfoliata*, *Centaurium pulchellum*, *Chenopodium rubrum*, *Gnaphalium luteoalbum*, *Juncus bufonius*, *Rumex maritimus*, *Samolus valerandi* en *Senecio congestus*. Op 6 augustus 2006 werd *P. maritimus* bovendien ook aangetroffen op Antwerpen-Linkeroever (DDB). De soort groeit er in de zogenaamde Zwijndrechtse vlakte (IFBL C4.14.44), een compensatiereservaat van afdeling Natuur, en wordt gevonden op de flauwe oever van recent gegraven plassen op een opgespoten terrein. Begeleidende soorten zijn er ondermeer *Lythrum hyssopifolia* en *Rumex maritimus*. *Polypogon maritimus* komt er voor met enkele tientallen, erg kleine plantjes. In de onmiddellijke omgeving en op identieke standplaatsen (zelfde kilometerhok, maar ook in C4.14.41) komt minstens sinds 1997 ook *P. monspeliensis* voor.

Op 25 juli 2007 werd *P. maritimus* ingezameld op de opgespoten terreinen van Glin-Baudour, ten westen van Mons (voormalige mijnterreinen van Fosse de l'Espérance; IFBL G3.34.42 en G3.35.31) (FV). De soort komt hier met duizenden exemplaren voor op de periodiek vochtige stukken en wordt begeleid door o.a. *Centaurium pulchellum*, *Dittrichia graveolens* en *Rumex palustris*. Vreemd genoeg werd ze er op 17 juli 2006 (nog) niet gezien. Tenslotte werd *P. maritimus* op 6 januari 2008 gevonden op een nieuwe locatie in het Antwerpse havengebied op Linkeroever (DDB), deze keer op een recente zandopspuiting in Beveren-Kieldrecht (Putten Plas; IFBL B4.53.32).

Polypogon maritimus en *P. monspeliensis* hebben een vrij identieke habitus. Volgens Stace (1991) zou *P. maritimus* een meer tengere soort zijn, maar dit gaat beslist niet steeds op. Ook de vaak in een kring neerliggende of

opstijgende stengels en meestal paars aangelopen bloeiwijze (zie Jansen 1951) is geen exclusief kenmerk van *P. maritimus*. In feite zijn deze soorten enkel op basis van bloemkenmerken te onderscheiden (Fig. 1): *Polypogon maritimus* heeft kelkkafjes die aan de top duidelijk tweelobbig zijn (doordat de kafnaald ver beneden de top is ingeplant) en heeft een ongenaald kroonkafje. Bij *Polypogon monspeliensis* is de kafnaald van de kelkkafjes net onder de top ingeplant en is het kroonkafje steeds genaald (naald wel spoedig afvallend!). In de onderste helft zijn de kelkkafjes bij de beide soorten bezet met talrijke schubvormige haren; deze zijn bij *P. maritimus* veel sterker ontwikkeld dan bij *P. monspeliensis*.

De herkomst van de Belgische populaties van *Polypogon maritimus* is niet duidelijk. De soort is inheems in het Middellandse-Zeegebied en komt noordwaarts voor tot in Bretagne. Het is een algemene soort op vochtige, zandige plaatsen, vooral in de nabijheid van de kust (Guinochet & de Vilmorin 1978). In Antwerpen komt *P. maritimus* voor in omstandigheden die erg sterk lijken op die in haar gebied van oorsprong. Hoewel de beide populaties in het Antwerpse havenuitbreidingsgebied liggen, is het eerder onwaarschijnlijk dat de soort door havenactiviteiten is aangevoerd[1]: enerzijds bevinden de groeiplaatsen zich ver van de overslagbedrijven, anderzijds werden er in de onmiddellijke omgeving geen andere klassieke adventiefplanten aangetroffen. Het meest aannemelijk is dat *Polypogon maritimus* ongewild door overtrekkende watervogels is aangevoerd (door de schubvormige haren op de kelkkafjes blijven de aartjes van *P. maritimus* mogelijk gemakkelijk kleven). Het is onduidelijk of de groeiplaatsen van Zwijndrecht en Kieldrecht een onafhankelijke vestiging betreffen dan wel of ze ontstaan zijn uit de oudere locatie in Lillo. Het staat in elk geval vast dat de beide *Polypogon*-soorten al jaren samen voorkomen ten noorden van Antwerpen en dat *P. maritimus* er mogelijk zelfs als ingeburgerd kan beschouwd worden.

Van *P. monspeliensis* liggen uit de regio talrijke gegevens voor (zie Florabank) en ook elders in België lijkt de soort recent toe te nemen. Spijtig genoeg worden deze waarnemingen zelden ondersteund door herbariummateriaal. Het lijkt daarom aangewezen waarnemingen van *Polypogon* in de toekomst beter te documenteren. Ten slotte dient er nog op gewezen dat zowel de groeiplaatsen van Lillo en Kieldrecht als die van Glin-Baudour in havenuitbreidings- en industriegebied liggen en dus allicht op (korte) termijn zullen verdwijnen.

[1] *Polypogon maritimus* wordt – weliswaar veel minder vaak dan *P. monspeliensis* – nochtans ook met graan aangevoerd (Verloove 2006b). Zo werd ze ondermeer nog in 2004 ingezameld bij de graansilo's van Ghent Grain Terminal in de haven van Gent.

Literatuur. – Guinochet M. & de Vilmorin R. (1978), Flore de France, fascicule 3. Paris, C.N.R.S. – **Jansen P.** (1951), Flora Neerlandica. Deel 1, aflevering 2. Koninklijke Nederlandse Botanische Vereniging. – **Stace C.A.** (1991), New Flora of the British Isles. Cambridge, Cambridge University Press. – **Van der Meijden R.** (2005), Heukels' Flora van Nederland (23e druk). Groningen, Wolters-Noordhoff. – **Verloove F.** (2002), Ingeburgerde plantensoorten in Vlaanderen. Mededeling van het Insitituut voor Natuurbehoud nr 20. Brussel. – **Verloove F.** (2006a) Polypogon monspeliensis. *In* Van Landuyt W., Hoste I., Vanhecke L., Van den Bremt P., Vercruysse W. & De Beer D., Atlas van de flora van Vlaanderen en het Brussels gewest. Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Nationale Plantentuin van België en Flo.Wer. – **Verloove F.** (2006b), Catalogue of neophytes in Belgium (1800-2005). *Scripta Botanica Belgica* **39**.